Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 16 НОЯБРЬ, 1989 ШУ. ★ № 137 (7795). ★ Мах 3 кеп.

Яхьа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

Грозненски радиотехнически заводо итт бетта задани ханал хьалха кхоачашъярах рапорт деннад. Договорни декхараш а толаме кхоачашдаьд заводо.

Итт бетта заданел совгIа цун коллективо арахийца халкъа эша тоараш цхьа миллиони 377 эзари сом мах болаш да. ЙоагIачул дукхагIа продукци маьхалъяккхарах, бийдал, металл, электроэнерги, материалаш кхоярах планал совгIа укх шера ши миллион сом пайда баьб паччахьалкхенна.

Къаьстта дика болх беш хиларца белгалъяьнна я Демильханов Махьмуд, Ильичева Анна, Мараховский Виктор керте латтача цехий коллективаши Михайлов Виктора кулгалду бригадеи.

Деша дай бац

ГIулакхаш кхыча бесса лел коммунальни боахама министерствана чуйоагIача Грозненски экспериментально-механически заводе. Товарни продукци арахецара чакхбаьннача итт бетта задани 94 процент мара кхоачашъяьяц цун коллективо. Шоай потребителашта поставкаш яра долча договорни декхарех а 92 процент мара лоархIаьяц из. Смежникашна дIа ца кхоачаш йисай 263 эзар сом мах бола продукци.

Самофинансированеи йиззача хозрасчетеи кердача системагIа къахьегача моллагIча коллектива балха тIа керттерча хьокхамех да тIа-тIа паччахьалкхенна беш бола пайда дукхагIа хилийтар, къахьегама овсарле лакхъяр. Цу даькъе а ледара болх баьб предприяте, итт бетта задани 96 процент мара кхоачашъяьяц. Паччахьалкхен декхар къаьстта дукха тIадисачарех я Бобров Виктор Иванович керте латтача сборочни цеха коллектив.

БЕРКАТЕ БЕШАМАШ

Дика хьувкъам кхебаьб укх шера «Аргунский» ОПХ яхача боахамерча сомий бешамаш лелаераша. Къаьстта дика хьийкъай укхаза тахьаьрса хьачий беш. Толаме къахьийгар Цулаева Самиратеи Майрбеков Исрудинеи кулгалдеча арендни звеноша. Цар хьинаре баьча балхо вIаштIехьдалийтад хIанзле «Горплодоовощторга» тикашка 280 тонн хьачаш дIабахьийта. ХIаьта, берriга паччахьалкхенна дIабала безар 500 тонн ба. Боахама керттерча агронома Суганпов Умар-Хадже яхачох, из план тIехкхоачашъе аьттув болаш ба уж.

ХIара дийнахьа массехк центнер гурахьа тIехьа кхачаш бола кхораш дIабохьийт цар Мангъышлакерча мехкдаьттахошта. ЧIоагIа лорабеш лаьрххIа йолча яьшкашка чу а бехкаш, дIакхухьийт уж. Из болх говза, лерттIа хьабу болхлоша Чевало Павела, Витартова Базанис, Магамадова Хапсатас, Жидченко Марияс. ХIаране дийнахьа ра норма 150—200 процент кхоачашъю.

— Дукха къахьийгар звенос ишта лакха хьувкъам кхебе гIерташ, — яхаш дувц У.-Х. Суганпова. — Технологес дIадеххача тайпара гаьнашта гIулакх деш, хIара дийнахьа уж го йиш яр сомий бешамашка. ХIаьта хий тохаш, из дIа ца кхоачийташ цхьа га йитанзар.

С.-М. ЯСУЕВ.

Юххьанцара гIа

Шоай къахьегама никъ дIаболабеча къонача болхлоех саг я Богатырева Лида (сурта тIа). Ши шу мара дац цо Назранерча «Электроинструмент» яхача заводе штамповщицала болх бу, хIаьта а шийй профессегIа говзал лакхъяра дика гаьннаьннай из. КхоалагIча разрядагIа болх бу цо. Балха овсарле-м ювца а езац. ХIара сменах цун кулгех чакхйоал планах 6 эзар йоагIача 8—9 эзар тайп-тайпара эIамига а йокхка а шпонкаш, винташ, шайбаш, кхыйола басар деттача бакашта эша изделеш.

Духхьала шийй болх-моттиг тешаме лелаярца чакхдалац вай ханарча, перестройка ханарча сага декхар. Цул совгIа цо уйла е езаш а цун хьинар эшаш а дукха моттигаш я вай общественни вахаре. Цигача а шийгара доагIар дIадала гIерт Лида. Шоай механически цеха инструментальни участке профгрупорг я из цехкома член я, хIаьта болхлой тIахьожама комиссена юкъе а я.

Цу моча нахах хьахул коллектива дикагIа болча болхлой ядро. Лидас хIара шийй гIа а боаккх цу тIа кхача гIерташ.

М. КАРАЕВ.
(Автора сурт).

КИЙЧО Е БОЛАБЕННАБ

ХьатIадоагIача шера 4 марте — РСФСР-ен НГIАССР-ен Лакхехьарча Совете, моттигашкарча Советашка хоржамаш хургда. Дукха ха йоаццаш республикански конституцешта хувцамаши тIатохараши дарах, республикашкай а моттигашкарча а Советашка халкъа депутаташ харжарах долча законий проекташ тIара дуккхача статьяй хьакъехьа шоайла къувсалуш, шоашта хетар юкъедахьа гIерташ бар. ХIанз уж законаш тIа а ийца, центральни а моттигерча а газеташа кепатехад.

— Цар дика таронаш хьакхолл депутатски мандатий хургбола претенденташ шерра бувцара, нахага шоашта хетар дIаалийтара. Цар чулоацам, маIан хIара харжархочунга дIадовзийтар — из укх деношка харжархой клубашка, агитцентрашка вIашагI а ехка шоай балха хьинар айдеча Урус-Мартановски районера ерригача агитколлективай декхар да, — аьлар КПСС Урус-Мартановски РК идеологически отдела заведующе Р. Р. Туликова.

Хургдолча хоржамашта кийчо яра лаьрхIа хиннача совещанешка дакъа лоацаш бар юххьанцарча партийни организацей секретараш, юртарча Советий исполкомий председателаш, интеллигенце викалаш. Къаьстта теркам тIабахийтар харжархошта юкъе массово - политически болх вIаштIехьбаккхара. Хургдолча хоржамашта, царна кийчо яра хетаде лаьрхIад цаI дола политденош, информационно - пропагандистски пIаьраска деноиш. Масала, КПСС райкома хьалхара секретарь В. Т. Сагаев керте латта района боахамий, предприятий, организацей 26 кулгалхо чувоагIа агитационно - пропагандистски группа нах бахача моттигашка харжархошца вIашагIкхетараш чакхдаха кийчлуш я. Цар цига дувцаргда шоай къахьегама коллективашка еча перестройках, района социальни проблемаех, шоаш уж кхоачашъеча лоацача даькъах.

Парте районни комитето ерригa партийни организацеш хоржамий кампанех шоай идеологически болх тоабеча пайда ийбара тIаерзаю.

Л. ДМИТРИЕВА.

ССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТИЙ ШОЛЛАГIА СЪЕЗД ГУЛЪЯРАХ БОЛА

СССР Лакххехьарча Совета соцам

СССР Лакхехьарча Совета соцам бу:
СССР халкъа депутатий шоллагIа съезд 1989 шера 12 декабре городе Москве гулъе.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума
Председатель М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль
1989 шера 13 ноябрь.

СССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТИЙ ШОЛЛАГIЧА СЪЕЗДА ДЕН ПОВЕСТКАНА ЮКЪЕ ОТТАДЕЧА ДЕШАЕХ БОЛА

СССР Лакхехьарча Совета соцам

СССР Лакхехьарча Совето соцам бу:

СССР халкъа депутатий шоллагIча Съезде дувца оттадара ер дешаш могаде:

1. СССР халкъа депутатий хьалхара Съезд хинначул тIехьагIа херж ача СССР халкъа депутатий бокъонаш могаярах. Мандатни комиссе доклад.
2. Экономика тоаяра дедезарех, экономически реформа этапехи кхойтталагIча пятилетка план оттаяра долча принципиальни лостамехи. СССР Министрий Совета доклад.
3. СССР Конституце (Керттерча Закона) хоржамий система дешай хьакъехьа хувцамаш тIатохараши дарах.
4. СССР халкъа депутатий Съездеи СССР Лакхехьарча Советеи регламентах.
5. СССР халкъа депутата статус, иштта, депутатски балхаца дувзаденна кхыдола дешаш белгалдоахаш йолча законодательни актай проектех.
6. СССР конституционни надзорах долча Закона проектах.
7. СССР конституционни надзора Комитет харжарах.
8. Организованно деча зуламашца лоаттабу къовсам чIоагIбарах.
9. СССР халкъа депутатий хьалхарча Съезде вIашагIъехкача комиссеша шоаш баьча балхах хоам бар.

СССР Лакхехьарча Совета
Председатель
М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль,
1989 шу, 13 ноябрь.

РСФСР ХАЛКЪА ДЕПУТАТАШ ХАРЖАРА ЙОЛЧА КЪАМАН-ТЕРРИТОРИАЛЬНИ ХОРЖАМИЙ ОКРУГЕХ БОЛА

РСФСР халкъа депутаташ харжара йолча Центральни хоржамий комиссе соцам

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР-е

137. Грозненски хоржамий округ (центр — г. Грозный) города Грозне районаш: Заводской, Ленински, Старопромысловски (184,2 эзар харжархо).

138. Гудермесски хоржамий округ (центр — г. Гудермес). Город Гудермеси районаши: Гудермесски, Наурски, Ножай-Юртовски, Шалински, Шелковской (192,4 эзар харжархо).

139. Сунженски хоржамий округ (центр — станица Орджоникидзевская). Город Малгобеки районаши: Ачхой-Мартановски, Малгобекски, Надтеречни, Назрановски, Сунженски, Шатоевски (156,6 эзар харжархо).

140. Урус - Мартановски хоржамий округ (центр — Урус - Мартан) города Грозне Октябрьски райони районаши: Веденски, Грозненски (юртара), Урус-Мартановски (173,7 эзар харжархо).

Центральни хоржамий комиссе председатель
В. КАЗАКОВ.
Центральни хоржамий комиссе секретарь
А. ПЕТРОВ.

РСФСР ХАЛКЪА ДЕПУТАТАШ ХАРЖАРА ЙОЛЧА ТЕРРИТОРИАЛЬНИ ХОРЖАМИЙ ОКРУГЕХ БОЛА

РСФСР халкъа депутаташ харжара йолча Центральни хоржамий комиссе соцам

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР-е

881. Ленински хоржамий округ (центр — г. Грозный, Ленински райсовет) города Грознеи районаш: Ленински, Старопромысловски (138,6 эзар харжархо).

882. Заводской хоржамий округ (центр — г. Грозный, Заводской райсовет). Города Грозней районаш: Заводской, Октябрьски (108,9 эзар харжархо).

883. Грозненски юртара хоржамий округ (центр — г. Грозный, Грозненски райсовет) районаш: Ачхой-Мартановски, Грозненски, Урус-Мартановски (121,8 эзар харжархо).

884. Назрановски хоржамий округ (центр — г. Назрань). Город Малгобеки районаши: Малгобекски, Назрановски, Сунженски (99,2 эзар харжархо).

885. Наурски хоржамий округ (центр — станица Наурская). Город Гудермеси районаши: Гудермесски, Надтеречни, Наурски, Шелковски (118,6 эзар харжархо).

886. Шалински хоржамий округ (центр — Шаьла). Районаш: Веденски, Ножай-Юртовски, Шалински, Шатоевски (119,7 эзар харжархо).

Центральни хоржамий комиссе председатель
В. КАЗАКОВ.
Центральни хоржамий комиссе секретарь
А. ПЕТРОВ.

ТIехьабусараш болча

Бахьанаш а ца лехаш...

Грозненски консервни завод ше санна йолча республика предприятешта юкъе йоккхагIчарех цаI лоархIаш я. Цудухьа цун балхах а дукха тийша да вай тикай прилавкаш тIа Iан замалахьа, бIаьстя йоалаш ма эшша консервированни баьцадаараши соми хилар. Цул совгIа, заводо продукци лоаттаю вай мехка кхыча областашта а крайшта а.

ТIаккха хургйий-теш вай тикай прилавкаш тIа берхIала ехка помидораш, нарсаш, кабуц, банкашка ехка компоташ, вареньеш, повидлаш? Укх шера вай истолаш тIа оттаде фу кийчдаьд консервникаша?

Цу хаттарашта жоп лохаш со укх деношка нийсвелар лакхе вай ювцача заводе. Из санна йолча предприятешка хьалхагIа со массехказа хиннавар. Цу хана сона массаза а духьалъоттар цхьа сурт: консервни заводий наIарашка дукха транспорт латташ хулар кхашкара хьувкъам а бахьаш ена. Заводаш кхоаяцар из хьаэца, чакхъяккха. Из бахьан долаш водителаш леткъар шоаш заводий бехкагIа цига латташ дукха ха йоаю, яхаш. Цудухьа со цецваьлар Грозненски консервни заводе хIанз сайна дайначох. Завода коа наIараштa хьалхашка яьсса яр, укхаза хиннача юкъа бийдал яхьаш хьаена цхьа машина бIаргайнзар сона. Берrига низ дIатIа а бахийта болх беш цхьаь цаI цех яцар предприяте. Бахьан? Цу гIулакха эша бийдал тоъаш яц. Мадарра дийцача, укх шера хьалха цIаккха а ца хиннача тайпара во, эсала Iалашъю завод бийдалца баьцадаараши соми кхебеча совхозаша. Цунга хьежжа консервникий а 97 процент мара карагIдалаизар поставщикашта продукци лоаттаяра план кхоачашъе.

— Кхашкарча хьувкъамга хьежжа тахан тайп-тайпара закускаш еш, компоташ, вареньеш, повидлаш еш доахк тхо, — яхаш дувц завода директора заместителa Эльжаркиев ТIахIира. — Цхьабакъда, из гIулакх лерттIа дIадодац бийдал ца хиларах. Ма дарра аьлча, болх ца беш цадагIар духьа цхьацца тхоашта аьттув баьннар деш лел тхо. Совхозашка даха дог дац хIанз. Завода транспорт вай мехка кхыча областашка, крайшка бийдал лохаш лел. Масала, 5 машина Волгограде морковка я яхай, 10 машин Дагестане Iажаш ба, иштта кхы дIахо а.

Амма, республика арахьара бийдал хьатIакххьар тIехьале йолаш гIулакх дац завода. Транспортни зенаш хинна а ца Iеш, тIеххьарча хана каст-кастта нийслу бийдал хьайохка цатуга моттигаш. Масала, укх деношка яша ехка помидораши кабуци я Донецки областе яхийта иттех машин бийдал а ца луш цIаяйтар. Ювцар я хьалха завода снабженцаша касткастта продукци хьанийяь хинна область. ХIаьта из кхетадеш а да. ХIана аьлча, мехка дуккха областаш, краяш, республикаш боахама, регионаьльни расчет юкъейоалае йолаеннай. Из бахьан долаш область е республика йизза Iалашъялцца боахамашта бокъо лац шоай продукци кхычахьа дIайохка. Долче, арахьара тIаяхьача бийдалах тийша ягIа йиш йолаш яц Грозненски консервни завод. Боахама доал дара кердача хьалашка из кхоане йолаш хIама дац. Цудухьа, алхха моттигерча бийдалца болх белга вIаштIехьдаккхa деза.

— Тахан тхона бийдал лоаттаяра оаха договораш оттадаьчарех я «Юбилейный», «Заря», «Пригородный», «Солнечный», «Лермонтовский», «Овощевод», «Бамутский», кхыйола баьцадаараши соми кхебу совхозаш, — йоах завода директора Мушанлов Эрсель Михайловича. Бийдал лоаттаярах дола договораш совхозашка дизза кхоачашдайтара де хIама долаш дац тхо, гIод тохар мара. Бакъда, лакхе латтача инстанцеша поставкай договор кхоачаш ца дарах оттадаь гIод геттара зIамига да. Цунах шоашта пайда бу совхозаша. Царна аьттув болашагIа а дуккха пайданегIа а да кIезига гIод а текха, шоай продукци бокхагIча маьхагIа нахага, кхычахьа дIаехкача. Цхьа масал доаладергда аз. Укх шера нарсий е кхыдолча баьцадаарий хьувкъам лакха хиннабеце а, помидораш во хиннай ала йиш яц. Амма, договорагIа 22 эзар тонн томаташ завода хьая езача, хьаяйтар ерrига а 9 эзар тонн мара хиланзар. Из дарах совхозаш бехкток хаме оза йиш йолаш дац тхо, уж шоай моттигерча Iаьдалга мара ладувгIаш яц. ХIаьта цар шоай моттигера хьаштaш керттера лоархI. ТIаккха тхо обкомага леткъача, берrига а бехк Iалама дIатIа а билле, кIалхарбовл боахамий кулгалхой.

Фу де деза цу тайпара харцахьара практика дIаяккхара? Тешшаме завод бийдалца IалашъергЙола наькъаш малагIаш да? Укхаза яхачох, цхьадола баьцадаараши соми кхебу боахамаш завода доалахьа хьа а енна, агрофирма вIашагIйолла еза. Сога хьаттача, из никъ нийсагIа а тахан арча боахама доал дара хьалашка аьттув болла шагIа а хургбар. Цхьаькха цхьа никъ ба завода тахан эсала пайда нийбеш — бийдал бахача нахагара хьанийелга вIаштIехьдаккхар.

— Тха чоалханеча хьалашка из йоккха таро яр, — яхаш дувц директора Э. Мушанлова, — нагахьа санна цунах бизза пайда эца йиш яларе. Агропрома лоаццача хана мара бокъо лац тхона бахача нахагара продукци хьанийе. Масала, укх шера цу гIулакхa 10 ди мара даланзар. ХIаьта цу юкъа завода кийчъе кхийра 50 тонн.

Цу хьакъехьа директора дувцар деррига а нийса хетац сона. Цхьа киловзал йоацаш дац из. Укх шера денз завод боахама расчетагIа къахьегаш я. Планаш кхоачащ ца йой а 400 эзар сом улл цун счета тIа. ХIаьта нахагара продукци хьанийяр предприятена пайдане дац, хIана аьлча из маьха езагIа я. Цхьабакъда, из иштта дале а, бийдал нахагара хьа а ийеш, заводо кийча продукци арахецаре цун кхы а дукхагIа пайда тIабоагIаргбар.

Цул совгIа, заводо бизза пайда ийбац укх таронех а. Предприяте болхлоша, специалисташа дувц: къахьегам лерттIа вIаштIехьбаьккхабаларе, масала, кхы а 400—500 эзар условни банка кабачкех яь икра арахеца йиш яр. Цу гIулакха эш бийдал чакхъяккхар ши-ший этапагIа вIаштIехьдоаккхилга: баьцадаараши соми шортта хьаболабеннача хана салоIача деношка къахьега мегаргдар, болх кхаь сменагIа а беш. IуйриЙна сецца чакхъяккха бийдал кийчъю бригада хила еза цу гIулакха болх бе хьаенача смено ха йоаергЙоацаш. Из вIаштIехьдаккха деза смена тIайоагIачунга дIалуча хана а. Лоацца аьлча, сменашта юкъе бийдал кийчъю промежуточни бригадаш хила еза. Цхьаькха а да. Ахкан замалахьа хий а доацаш, касткастта производство сецае езаш хилар укх шера завод. Цу тайпара моттиг цхьан алхха укх шера нийсъенна Iийнаяц. Из дага а кхоабаш, предприятес таххане а уйла е еза шийй хиипровод хувцара, из массаза а хий хьаухаргдолча дIахоттара. Цу деша кхычахьара новкъостал эшац, хIана аьлча завода шийй низаца де йиш йолаш хIама да из. Цул совгIа, новкъахургдацар, аьнна, хет сона, ассортимент хувцара цехашта дукхагIа бокъо елча.

— ХIанз бийдал ца а тоъаш тIатеIIа болх бе таро йолаш яц тха йоккха коллектив, — яхаш дувц консервни цеха начальника Ужахов Беслана. ХIанз йолаш йолча бийдалах продукци хьае мегаргъяр, масала, ябакхий сок. Бакъда, из де тхона бокъо лац ассортимент хувца йиш яц, яхаш.

Лоацца аьлча, доацачоа, эшачоа деррига дIатIа а дилла, Iохайшача гIулакх хилац. Бизза пайда ийбе беза долчох, хьаде йиш яр тахан хьаде деза, хIанзарча чоалханеча хьалашка хIаьта а. Предприяте гIулакхаш бокъалгахьа дахара, из когаш тIа оттаяра наькъаш кхы а корадоагIаргда, уйла а еш уж хьалохе. Амма, дукха пайда боале тамаш я объективни бахьанаш лехара наькъа тIа укхаза бовле, уж лехаш ха йоайой...

Х. ШАДИЕВ.

ХОРЖАМИЙ ШТАБЕ

Самардийнахьа, 14 ноябре, НГIАССР халкъа депутаташ харжара йолча Центральни хоржамий комиссе хьалхара заседани хилар.

БархIазлагIа хержача НГIАССР Лакхехьарча Совета аргIагIа йоацаш хиннача XIII-ча сессе тIанийцача «Нохч - ГIалгIай АССР халкъа депутаташ харжарах» долча ЗаконагIа Центральни хоржамий комиссе полномочеш пхе шера хургъя. Цунна юкъебахаб республикера пIи хеза нах — болхлой, юрта боахама болхлой, комсомольски активисташ, интеллигенце викалаш, ветеранаш, партийни, профсоюзни, боахамий кулгалхой.

Комиссе заседани хьаеллаш, цун председателa М. А. Мамаева — НГIАССР агропромышленни объединене отдела начальника — белгалдаьккхар, хоржамаш хила йиса ха кIезига хилар теркалдича комиссе дикка дукха болх бе безалга. Иштта белгалдаьккхар, хургдолча хоржамашта кийчо яра ерригача этапашка, лорзагIа ца доалаш, кердача, хьалхарчул демократичнегIа йолча советски хоржамий система кIийленех ког гIортолга е езалга.

Нохч - ГIалгIай АССР халкъа депутаташ харжара йолча Центральни хоржамий комиссе шийй полномочеш кхоачашъеш, аьлар М. А. Мамаева, республика территоре тIа «НГIАССР халкъа депутаташ харжарах» дола Закон кхоачашдара тIехьа тIахьожам лоаттабергба, цунах цхьан тайпара пайда эцалга Iалашдергда.

Хьалхарча заседане хьежар Нохч - ГIалгIай АССР халкъа депутаташ харжара йола хоржамий округаш вIашагIйохкарах, Нохч - ГIалгIай АССР халкъа депутаташ харжара йола Центральни хоржамий комиссе дIанийсъярах, комиссе балха планах, цун членашта юкъе декхараш дIа-са къоастадарах долча дешашка.

Нохч - ГIалгIай АССР халкъа депутаташ харжара йолча Центральни хоржамий комиссе дош дийца даьлча хоржамий округаш вIашагIъеххар.

Цар доазув, харжархой дукхал, окружной хоржамий округ хургйола моттиг белгал а йоаккхаш хоржамий округий списокашта кепатохаргъя.

Нохч - ГIалгIай АССР халкъа депутаташ харжара йолча Центральни хоржамий комиссе балха юкъе дакъа лоацаш бар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхара секретарь Д. Г. Завгаев, НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. Х. Боков, КПСС обкома шоллагIа секретарь П. Н. Громов.

Российски Советски Федеративни Социалистически Республика Закон

РСФСР ХАЛКЪА ДЕПУТАТИЙ МОТТИГАШКАРЧА СОВЕТИЙ ХАЛКЪА ДЕПУТАТАШ ХАРЖАРАХ

I. ЮКЪАРА ПОЛОЖЕНЕШ

Статья 1. РСФСР халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжара лардаш

РСФСР халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ хорж цхьан мандата а дуккхача мандатий а хоржамий округашка гIолла массане а дакъалоацача, цхьатаррарча, духхьаларча харжара бокъон ларда тIа къайлагIа кхаж а тоссаш.

Статья 2. Массане а дакъалоацаш харжара бокъо

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжар массане а дакъалоацаш да: 18 шу даьннача РСФСР гражданий бокъо я харжа а хержа хила а.

РСФСР гражданий харжара бокъонаш моллагIча тайпара юкъарчал долаш а доацаш а, ехка мукъалац хьабаьнна моттиг, социальнии имущественнии хьал, расахи къамахи, кхал е маIа хилар, образовани, мотт, диндара гIулакх, цу моттиге бахаш яьккха ха, леладеча гIулакхий тайпен хьисапи цар мичча беса дале а.

Хоржамашка дакъалацац судо деяспособни боацаш лаьрхIача, психически цамогаш болча гражданаша, суда решенегIа е прокурора санкцегIа лийца боахкача а, хIаьта иштта суда решенегIа низагIа дарба дайтача моттигашка дIабахийтача а наха.

Статья 3. Цхьатарра йола харжара бокъо

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжар цхьатарра да: хIара хоржама округе харжархочун голос цаI я; хоржамашка цхьатарра бокъонаш йолаш дакъалоац харжархоша.

Кхалнаьха а маIанаьха а харжара бокъонаш цхьатарра я.

Берригача гражданий яраш санна я военни гIулакхаш тIарча наьха харжара бокъонаш.

Статья 4. Духхьалара харжара бокъо

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжар духхьалара да: гражданаша юкъарчал доацаш хорж халкъа депутаташ.

Статья 5. КъайлагIа кхаж тассар

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ хоржача хана кхаж къайлагIа тосс; харжархой лоIамагIа деча гIулакха тIахьожам лоаттабелга хила йиш йолаш дац.

Статья 6. Кхыча союзни республикай гражданий харжара йола бокъонаш

Кхыча союзни республикай гражданаш РСФСР территоре тIа РСФСР гражданашта нийсса халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжа а хержа хила а бокъо йолаш ба.

Статья 7. Хоржамий комиссеша хоржамаш дар

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ хоржилга Iалашду къахьегама коллективай, общественни организацей, юкъерча лаьрххIачен лакхерчен дешара заведеней коллективай, нах бахача моттигерча харжархойи эскара доакъошка гIолла военни гIулакхаш тIарча наьхен собранешкарча викалех вIашагIйохкаш йолча хоржамий комиссеша.

Статья 8. Моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжара кийчо ечарен хоржамаш чакхдоахачарен гласность

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжара кийчо елгеи хоржамаш делгеи чакхдоаккх хоржамий комиссеша, къахьегама коллективаша, общественни организацеша гуччахьен гласцой.

Хоржамий комиссеша гражданашка хоам бу шоай балхах, хоржамий округаш вIашагIйохкарах, хоржамий комиссей составах, уж малагIча моттиге а маца а болх беш я, харжархой спискаех. Хоржамий комиссеша гражданашта дIайовзийт халкъа депутаталла кандидаташ дIаязбара итогаш, дIаязбаьча кандидатех йола биографически даннеш, хIара кандидата голосовани яра результаташ, хоржамий итогаш.

Хоржамий комиссей заседанешка, цу даькъе депутаталла кандидаташ дIаязбе, голосовани йолаялалехьа хоржамий яьшкашта пломба оттаеча е печать а тоIаяь уж дIакъовлача, хоржамий участке голосаш лоархIача хана, округе гIолла хоржамий результаташ белгалдеча а хоржамий юкъара итогаш еча а хIаьта иштта хоржамаща ювзаеннача ерригача кхыча собранешкен заседанешкен тIахила бокъо я къахьегама коллективай, общественни организацей, юкъерча лаьрххIачен лакхерчен дешара заведеней коллективай, нах бахача моттигерча харжархойн эскара доакъошка гIолла военни гIулакхаш тIарча наьхен собранешкарча, лаккхерча латтача хоржамий комиссей, пачхьалкхен IаьдалIа органий викалий, доверенни болча наьха, хIаьта иштта кепайоазон, телевидене, радио викалий. Белгалбаьча викалий полномочеш доаггIаш долча документаца е къахьегама коллектива, юкъерча лаьрххIачен лакхерчен дешара заведеней коллективай, нах бахача моттигерча харжархойи эскара доакъошкарча военни гIулакхаш тIарча наьхен собранешкен решенеца удостоверенни хила еза. Хоржамаш хулача дийнахьа голосовани еча помещенешка е хоржамий комиссей заседанешка викалаш хила лаьрхIа хиларах хоам бе беза йоагI-йоагIача хоржамий комиссешка хоржамаш хилалехьа кIезигагIа дале а ши дийнахьалха. Белгалбаь викалаш комиссей балха юкъегIерта бокъо йолаш бац.

Моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжара кийчо елгеи из чакхдоаккхилгеи массови информаце средствашка дувц.

Хоржамий комиссеша, пачхьалкхен а общественни а органаша, къахьегама коллективаша массови информаце средствашта дIател хоржамашта кийчо ярцеи уж чакхдахарцеи ювзаенна материалаш.

Статья 9. Моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжара кийчо ечеи из чакхдоаккхачеи гражданаша, къахьегама коллективаша, общественни организацеша дакъа лацар

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжара кийчо ечеи из чакхдоаккхачеи дакъалоац РСФСР гражданаща къахьегама коллективашка, общественни организацешка, юкъерча лаьрххIачен лакхерчен дешара заведеней коллективашка, нах бахача моттигерча харжархойи эскара доакъошкарча военни гIулакхаш тIарча наьхен собранешка гIолла санна юкъарчал доацаш а.

Къахьегама коллективашеи общественни организацешеи моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжара кийчо ечеи из чакхдоаккхачеи дакъалоац хоржамий комиссешкарча шоай викалашка гIолла санна юкъарчал доацаш а.

Статья 10. Моттигашкарча Советий халкъа депутаталла кандидаташ оттабара бокъо

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаталла кандидаташ оттабе бокъо я къахьегама коллективай, общественни организацей, юкъерча лаьрххIачен лакхерчен дешара заведеней коллективай, нах бахача моттигерча харжархойи эскара доакъошка гIолла военни гIулакхаш тIарча наьхен собраней.

Статья 11. Моттигашкарча Советий халкъа депутаташка дола харжархой наказаш

Харжархоша шоай депутаташка наказаш тел.

Наказаш далара, уж вIашагIтохара, дувпара, уж кхоачашделга вIаштIехьдаккхара порядок СССР-ен РСФСР-ен законегIа уттаю.

Статья 12. Моттигерча Совета халкъа депутата статус должностной гIулакхаца нийслуш ца хилар

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий исполнительни комитетий состава чубоагIаш бола нах, цу органий председателашкара дIаиккхараш, моттигашкарча Советий исполнительни комитетий отделий, управленей кулгалхой, судахойи пачхьалкхен арбитраши цхьан ханна хила йиш яц шоаш цо дIахьожабеш е хоржаш йолча моттигерча Совета халкъа депутаташ.

Статья 13. Моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжарца ювзаенна расходаш. Хоржамаш материально Iалашдар

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжара кийчо ярцеи из чакхданкхарцеи ювзаенна расходаш ю хоржамаш дара хьожаьача пачхьалкхен средствай чотагIа.

Предприятеша, учреждениеша, организацеша, пачхьалкхени общественнии органаша хоржамий комиссешта хоржамашта кийчо ечеи уж чакхдоахачен хана лелае дIалу эшаш йола помещенеш, оборудований, мах а ца боаккхаш.

Предприятеша, учреждениеша, организацеша, пачхьалкхени общественнии органаша, къаьст-къаьстача гражданаша депутаталла кандидаташта финансировани елга е уж материально хьаллоацилга хила йиш йолаш дац.

Хоржамашта кийчо ярцеи чакхдахарцеи ювзаенна расходаш еш бац моттигашкарча Советий халкъа депутаталла кандидаташ, доверенни бола нах, харжархой.

Статья 14. Хоржамий хьакъехьара законодательство толхадарах бола бехктокхам

Низ беш, харцо ювцаш, кхерам тIатувсаш е кхыча наькъаца халкъа депутатий моттигерча Совета халкъа депутат харжарах хержа хиларах йола РСФСР гражданина бокъо паргIатта кхоачашъяра, хоржамашта хьалхара агитаци яра духьале еш бола нах, хIаьта иштта хоржамий документаш къайлагIа чутайса, шоашта ховшше а голосаш харцахьа дагаръяь, кхаж тассара къайле гучаяьккха е кхыча тайпара ер Закон толхадаь бола хоржамий комиссей членаш, пачхьалкхенни общественнии органий гIулакхаш тIара нах законо оттадаьчча тайпара бехктокхаме оз. Бехктокхаме оз иштта шоашта ховшше а депутаталла кандидатах йола харцахьа даннеш кепатеха араяьха е кхыча тайпара дIайоаржаяь бола нах.

Депутаталла кандидато ер Закон толхадича из кандидаталла дIаязваьча хоржамий комиссе цунга дIахойт из харцахьа долга, хIаьта цIаьхха толхадича краевой, областной, автономни областа, окружной (автономни округа), районни, городской, городерча районни, поселкови, юрта хоржамий комиссе депутаталла из кандидат дIаязвара хьакъехьара решени юхаяккха йиш я, хIаьта из хоржамий округе бахача нахага дIа а хойт.

Хоржамех дола законодательство толхадара хьакъехьара хоржамий комиссешка, пачхьалкхенни общественнии органашка хоржамашта кийчо еча хана е хоржамаш чакхдаьнначул тIехьагIа хьакхаьча заявленеш пхи ди далалехьа къоастае еза, хIаьта хоржамаш хилалехьа хьалхе е уж хулача дийнахьа хьакхаьчараш — цу саххьате.

II. ХОРЖАМАШ ДЕ ОТТАДАР. МОТТИГАШКАРЧА СОВЕТИЙ ХАЛКЪА ДЕПУТАТИЙ ДУКХАЛА СОСТАВИ ХОРЖАМИЙ ОКРУГАШ ВIАШАГIЙОХКАРА ПОРЯДОКИ

Статья 15. Хоржамаш де оттадар

Халкъа депутатий моттигашкарча ерригача Советий халкъа депутатий хоржамаш цхьан ханна а ду моттигашкарча Советий халкъа депутатий полномочеш чакхйовла кхаь беттал кIезигагIа йоацаш ха йисача хана РСФСР Лакхехьарча Совето де а оттаду.

Хоржамаш дара денах бола хоам кепайоазон тIа араболккх.

Статья 16. Моттигашкарча Советий халкъа депутатий дукхала состави хоржамий округаш вIашагIйохкара порядоки

Халкъа депутатий моттигашкарча Советашка хорж:

халкъа депутатий краевой, областной Совете — 300 депутатага кхоачаш;

халкъа депутатий Московски городской Совете — 500 депутатага кхоачаш;

халкъа депутатий Ленинградски городской Совете — 400 депутатага кхоачаш;

автономни областа халкъа депутатий Совете — 150 депутатага кхоачаш;

автономни округа халкъа депутатий Совете — 75 депутатага кхоачаш;

халкъа депутатий районни Совете — 75 депутатага кхоачаш;

краяна, областа, округана карайолча городий халкъа депутатий городской Совете — 200 депутатага кхоачаш;

района карайолча городий халкъа депутатий городской Совете — 50 депутатага кхоачаш;

городерча халкъа депутатий районни Совете — 100 депутатага кхоачаш;

городашкарча Москверчеи Ленинградерчеи халкъа депутатий районни Советашка — 200 депутатага кхоачаш;

халкъа депутатий поселкови, юрта Совете — 50 депутатага кхоачаш;

Укх статьягIа оттаьча нормай доазонашка, йоагI-йоагIача Советий е цар президиумий предложенегIа хоржамаш дара йолча хоржамий округай дукхал белгалйоаккх:

краевой, автономни областа областной халкъа депутатий Совете — РСФСР Лакхехьарча Совето е цун Президиумо;

автономни округа халкъа депутатий Совете, районни, городской, городерча районни, поселкови, юрта Совете — лакхехьа латтача Совето е цун президиумо.

Хоржамий округаш вIашагIйохк йоагI-йоагIача хоржамий комиссеща Советий е цар президиумий представленегIа административно-территориальни делении территоре кхыйола башхалонаши теркал а еш дукхагIча даькъе цхьан депутатски мандата лаьрхIача цхьатарра дукха харжархой а хулийташ.

Краевой, областной, автономни областий, автономни округай, городской (районашта йийкъача городашка), районни Советий халкъа депутаташ хоржалга чакхдоаккх цхьа мандат йолча хоржамий округашка гIолла.

Халкъа депутатий городской (районашта йийкъа йоацача городий), городашкарча районий, поселковии юртийи Советий халкъа депутаташ хоржилга чакхдоаккх йоагI-йоагIача Советий решенегIа дукха мандаташ йолча санна цхьа мандат йолча а хоржамий округашка гIолла.

Халкъа депутатий 20-нел дукхагIа депутат ца хоржача Советашка хоржамаш де йиш я йоагI-йоагIача поселковии юртен Совета решенегIа депутаталла болча кандидатий юкъарча спискагIа. Из деш хилча Совета территори дукхамандатни хоржамий округ я.

Дукхамандатни хоржамий округаш вIашагIйохк къаьст-къаьста ядача е вIаши уллув ядача нах бахача пунктай, микрорайоний, кварталий, улицай, нах бахача пунктай кхыдолча доакъой доазонашка.

Хоржамий округай списокаш, цар доазонаш, харжархой дукхал белгал а йоаккхаш кепатох йоагI-йоагIача хоржамий комиссеша хоржамаш хула ди хьатIакхачалехьа кхаь беттали ах беттали тIехьа ца йоалийташ.

III. ХОРЖАМИЙ УЧАСТКАШ

Статья 17. Хоржамий участкаш вIашагIйохкар

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ хоржаш кхаж тассаран голосаш дагаръяран районашта йийкъа йоацача автономни округий, районий, городий, городашкарча районий территореш хоржамий участкашта екъ. Хоржамий участкаш вIашагIъехк иштта эскара доакъошка а.

Гаьнен тIакхача халеи йолча районашка ядача гражданаш болча моттигашка, хIаьта иштта хоржамаш долча дийнахьа хи тIа лелаш долча кемаш тIа а уж лелача йоагI-йоагIача моттигерча е кема приписка йола порт йолча моттигерча хоржамий округашта чу а йоагIаш вIашагIйохка йиш я хоржамий участкаш. Хоржамий участкаш вIашагIйохка йиш я полярни станцешка.

Хоржамаш долча дийнахьа хи тIа лелаш долча кемаш тIа вIашагIъехка хоржамий участкаш моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжара йолча хоржамий округашта чуйоагIаш хилара хьакъехьара дош къоастаду кема приписка йола порт йолча моттигерча районни, городской, городерча района хоржамий комиссе. Полярни станцешка вIашагIъехка хоржамий участкаш моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжара йолча хоржамий округашта чуйоагIаш хилара хьакъехьара дош къоастаду РСФСР Лакхехьарча Совето е цун Президиумо.

Статья 18. Хоржамий участкаш вIашагIйохкара порядоки боарами

Хоржамий участкаш вIашагIйохк халкъа депутатий районашта йийкъа йоацача автономни округай районни, городской (района кара йолча городашкара дIаиккхарашка), городашкарча районни Советаша е цар президиумаша йоагI-йоагIача хоржамий комиссеща дага а йоалаш. Хоржамаш долча дийнахьа хи тIа лелача кемаш тIа хоржамий участкаш вIашагIйохк кема приписка йола порт йолча моттигерча йоагI-йоагIача моттигашкарча Советаша е цар президиумаша. Эскара доакъошка хоржамий участкаш вIашагIйохк моттигашкарча Советаша е цар президиумаша доакъой е эскара соединеней командирий представленегIа.

Хоржамий участкаш вIашагIйохк хоржамаш хула ха хьатIакхачалехьа шин беттал тIехьа ца йоалийташ. Эскара доакъошка, хIаьта иштта гаьнарчен тIакхача хала йолчеи районашка, хоржамаш долча дийнахьа хи тIа лелача кемаш тIа, полярни станцешка хоржамий участкаш вIашагIйохк цу белгалъяьча хана, хIаьта къаьстта шийтайпара моттиг нийсъелча — хоржамаш хула ха хьатIакхачалехьа кIезигагIа дале а пхи ди хьалха.

Хоржамий участкаш вIашагIъехк 20-нел кIезигагIа а 3000-нел дукхагIа а харжархой хургбоацаш.

ЙоаггIаш йолча моттигерча Совето е цун президиумо харжархошка хоам бу хIара хоржамий участка доазоний хьакъехьа участкови хоржамий комиссин кхаж тассара йола помещенни мичахьа я белгал а доаккхаш.

IV. ХОРЖАМИЙ КОМИССЕШ

Статья 19. Хоржамий комиссей система.

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжара вIашагIйохк хоржамий комиссеш:

краевой, областной, автономни областий, окружной (автономни округай) районни, городской, городашкарча районий, поселкай, юртий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжара йола хоржамий комиссеш;

краевой, областной, Московскии Ленинградскии городской, автономни областий, автономни округай Советий халкъа депутаташ харжара йола окружной хоржамий комиссеш;

участкови хоржамий комиссеш.

Статья 20. Краевой, областной, автономни областий, окружной (автономни округай), районни, городской, городашкарча районий, поселкови, юртий хоржамий комиссеш вIашагIйохкар.

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжара йола краевой, областной, автономни областий, окружной (автономни округай), районни, городской, городашкарча районий, поселковии юртийи хоржамий комиссеш вIашагIйохк халкъа депутатий йоагI-йоагIача Советаша е цар президиумаша гуччахьа е къайлагIа голосовани еш хоржамаш хилалехьа кIезигагIа дале а кхаь беттали ах беттали тIехьа ца доаккхаш, комиссе сосотаве 9—21 член а волаш.

Хоржамий комиссей составе викалаш оттабу предприятей, учрежденей, организацей къахьегама коллективаша е цар советаша, общественни организацей краевой, областной, автономни областий, окружной (автономни округай), районни, городской, городашкарча районий органаша, цар юххьанцарча организацеша юкъерча специальнии лакхерчен дешара заведеней коллективаша нах бахача моттигашкарча харжархой а эскара доакъошкарча военни гIулакхаш тIарчар а собранеша.

Укх статьяй хьалхарча даькъа тIа ювцача хоржамий комиссей полномочей ха — пхи шу.

Статья 21. Краевой, областной, Московскии Ленинградскии городской, автономни областий, окружной (автономни округай) хоржамий комиссей полномочеш

Халкъа депутатий краевой, областной, Московскии Ленинградскии городской, автономни областа, автономни округа Совета халкъа депутаташ харжара йолча краевой, областной, Московскии Ленинградскии городской, автономни областа, окружной (автономни округа) хоржамий комиссе:

1) тIахьожам лоаттабу ер Закон кхоачашдара, Iалашду йоагI-йоагIача Совета территоре тIа из цхьан тайпара лeладайтилга; эшаш яле представленеш лу РСФСР Лакхехьарча Совете ер Закон дашхара хьакъехьа;

2) окружнойи участковии хоржамий комиссей балха лостам тел;

3) хоржамий округаш вIашагIйохк;

4) хоржамий комиссешка гIолла ахчан средстваш дIаекъ;

5) тIахьожам лоаттабу хоржамий комиссеш помещенеща, транспортаца, бувзамца Iалашъяра, дувц хоржамаш материально-технически Iалашдара кхыдола дешаш;

6) Iалашду РСФСР Лакхехьарча Совето оттаьча формага хьежжа моттигашкарча Советий халкъа депутаташ харжара дола хоржамий бюллетенаш кийчделга;

7) хоржамашта кийчо ярцеи уж чакхдахарцеи дувзаденнача дешаех окружнойи участковии хоржамий комиссеша, моттигашкарча Советий исполнительнии распорядительнии органаша, предприятеша, учрежденеша, организацеша, хIаьта иштта, общественни организацей органаша деча хоамашка ладувгI;

8) окружной хоржамий комиссешкара халкъа депутаталла кандидаташ дIаязбарах дола протоколаш дIа а ийду йоагI-йоагIача моттигерча Совета халкъа депутаталла дIаязбаьча кандидатий составах бола хоам кепа а тох;

9) окружной хоржамий комиссешкара йоагI-йоагIача моттигерча Совета халкъа депутаташ харжара результатех дола протоколаш хьайиду;

10) йоагI-йоагIача моттигерча Совете хержа депутаташ дIаязбу, бIарччача крае, областе, автономни областе, автономни округе гIолла хоржамий итогаш ю, кепайоазон тIа арабоаккх хоржамий итогех бола хоами харжача халкъа депутатий списоки;

11) халкъа депутатий полномочешта проверка яра эшаш дола документаци дIалу йоагI-йоагIача моттигерча Совета мандатни комиссега;

12) шозлагIа голосовани ярцеи шозлагIа хоржамаш дарцеи дувзаденна дешаш къестаду;

13) юкъера дIабаьннача депутаташта меттел йоагI-йоагIача моттигерча Совета халкъа депутаташ хоржилга оттаду, из чакхдоаккхилга Iалашду;

14) хоржамий документаш леладара РСФСР Лакхехьарча Совето е цун Президиумо оттаяь порядоки ханаши Iалашъю;

15) окружнойи участковии хоржамий комиссей решенештеи гIулакхаштеи язъяьча заявленешкеи жалобашкеи хьож царех хоадам беш йола решенеш а ю;

16) укх Законага хьежжа кхыйола полномочеш кхоачашъю.

Статья 22. Районни, городской, городашкарча районий, поселкови, юртий хоржамий комиссей полномочеш

Халкъа депутатий краевой, областной, Московскии Ленинградскии городской, автономни округа халкъа депутаташ харжара йолча районни, городской, городерча района, поселка, юрта хоржамий комиссе:

1) тIахьожам лоаттабу йоагI-йоагIача моттигерча Совета территоре тIа ер Закон кхоачашдара;

2) хоржамий округаш вIашагIйохк;

3) участкови хоржамий комиссей балха лостам тел;

4) участкови хоржамий комиссешка гIолла ахчан средстваш дIапийсъю; тIахьожам лоаттабу участкови хоржамий участкаш помещенеща, транспортаца, бувзамца Iалашъяра, къестаду хоржамаш материально-технически Iалашдара кхыдола дешаш;

5) Iалашду РСФСР Лакхехьарча Совета Президиумо оттаяьча формага хьежжа моттигерча Совета халкъа депутаташ харжара дола хоржамий бюллетенаш кийчделга;

6) ладувгI участкови хоржамий комиссеша, моттигашкарча Советий исполнительнии распределительнии органаша, предприятей, учрежденей, организацей, хIаьта иштта, общественни организацей органий кулгалхоша хоржамашта кийчо ярцеи уж чакхдахарцеи дувзаденнача дешаех деча хоамашка;

7) харжархой списокаш оттаяргеи массанена уж дIайовзийтаргеи хьож;

8) вIаштIехьдоаккх йоагI-йоагIача моттигерча Совета халкъа депутаталла кандидаташ оттабелга;

9) халкъа депутаталла оттабаь кандидаташ, цар доверенни нах дIаязбу, царна доагI-доагIаш дола удостоверенеш дIалу;

10) кепатох йоагI-йоагIача моттигерча Совета халкъа депутаталла дIаязбаьча кандидатий составах бола хоам;

11) Iалашду халкъа депутаталла болча кандидатех йола биографически даннеш тIайола плакаташ арахецилга;

12) вIаштIехьдоаккх къахьегама коллективащеи общественни организацещеи цхьана халкъа депутаталла кандидаташ къахьегама коллективашка санна нах бахача моттигашка а харжархошца вIашагIбетталулга:

13) хоржамий бюллетена текст чIоагI а ю царца участкови комиссеш Iалаш а ю;

14) хоржамий участкашкарча голосоване результатех дола протоколаш йоагI-йоагIача участкови хоржамий комиссешкара хьаэц;

15) йоагI-йоагIача моттигерча Совета халкъа депутаташ харжара результаташ отта а ю кепайоазон тIа ара а йоах;

16) харжа халкъа депутаташ дIаязбу, халкъа депутаташта уж харжарах дола удостоверенеш дIалу;

17) йоагI-йоагIача моттигерча Совета мандатни комиссега дIалу халкъа депутатий полномочешта проверка яйтара дола документаци;

18) шозлагIа голосовани ярцеи шозлагIа хоржамаш дарцеи дувзаденна дешаш къестаду;

19) юкъера дIабаьннараштa меттел йоагI-йоагIача моттигерча Совета халкъа депутаташ хоржилга оттаду, из чакхдоаккхилга Iалашду;

20) къестаду йоагI-йоагIача моттигерча Совета халкъа депутаташ юхабехарца дувзаденна дешаш;

21) Iалашъю хоржамий документаш леладара РСФСР Лакхехьарча Совето е цун Президиумо оттаяь порядоки ханаши;

22) участкови хоржамий комиссей решенештеи гIулакхаштеи язъяь заявленеши жалобаши къеста а ю царех решенеш тIа а ийю;

23) укх Законага хьежжа кхыйола полномочеш кхоачашъю.

Статья 23. Окружной хоржамий комиссеш вIашагIйохкар

Халкъа депутатий краевой, областной, Московскии Ленинградскии городской, автономни областий, автономни округай Советий халкъа депутаташ харжара йола окружной хоржамий комиссеш вIашагIйохк йоагI-йоагIача Советаша е цар президиумаша гуччахьа е къайлагIа голосовани еш хоржамаш хилалехьа кхаь беттал тIехьа ца йоахаш комиссе составе 9 — 13 член а волаш.

Окружной хоржамий комиссей составе викалаш оттабу предприятей, учрежденей, организацей къахьегама коллективаца е цар советаша, общественни организацей краевой, областной, автономни областий, окружной (автономни округай), районни, городской, городашкарча районий органаша, цар юххьанцарча организацеша, бахача наьха общественни самодеятельноста органаша, юкъерча специальнии лакхерчен дешара заведеней коллективаша, нах бахача моттиге харжархойи эскара доакъошка военни гIулакхаш тIарча наьхен собранеша.

Болх беш 150 сагал тIех нах болча предприятей, учрежденей, организацей къахьегама коллективашка окружной хоржамий комиссе составе викал оттаве йиш я предприятей, учрежденей, организацей цехий, отделий, участкий, бригадий, кхыча подразделеней коллективай собранешка, нагахьа санна цу подразделенешка болх беш 30 сагал кIезигагIа боацаш нах бале. Из деш хила йиш я массехк коллективо цхьана собранеш елга.

Окружной хоржамий комиссе полномочей ха чакхйоалл моттигашкарча Советашка хержача халкъа депутатий полномочеш моттигерча йоагI-йоагIача Совето могаяьчул тIехьагIа.

Статья 24. Окружной хоржамий комиссей полномочеш

Халкъа депутатий краевой, областной, Московскии Ленинградскии, городской, автономни областий, автономни округа Советий халкъа депутаташ харжара йолча окружной хоржамий комиссе:

1) тIахьожам лоаттабу хоржамий округа территоре тIа ер Закон кхоачашдара;

2) хоржамашта кийчо ярцеи уж чакхдахарцеи дувзаденна долча участкови хоржамий комиссей, моттигерча Советий исполнительнии распорядительнии органий, предприятей, учрежденей, организацей, хIаьта иштта, общественни организацей органий кулгалхой хоамашка ладувгI;

3) участкови хоржамий комиссеша харжархой списокаш оттаярга а уж массанена дIайовзийтарга а хьож;

4) вIаштIехьдоаккх йоагI-йоагIача хоржамий округе гIолла халкъа депутаталла кандидаташ оттабелга;

5) халкъа депутаталла оттабаь кандидаташ дIаязбу, царна доагIаш дола удостоверенеш дIалу, депутаталла болча кандидатех йола биографически даннеш тIайола плакаташ арахецилга Iалашду;

6) къахьегама депутаталла кандидатий доверенни нах дIаязбу, царна доагI-доагIаш дола удостоверенеш дIалу;

7) къахьегама коллективащеи общественни организацещеи цхьана вIаштIехьдоаккх къахьегама депутаталла кандидаташ харжархошца къахьегама коллективашка санна, нах бахача моттиге а вIашагIбетталулга:

8) укх хоржамий округе гIолла долча хоржамий бюллетена текст чIоагIъю, бюллетенеш кийчделгеи участкови хоржамий комиссешка кхоачам хилла уж дIакхоачийталгеи Iалашду;

9) хоржама округе гIолла хоржамий результаташ оттаю, кепатеха арайоах, хержача халкъа депутата из харжарах дола удостоверени дIалу;

10) шозлагIа голосовани елгеи шозлагIа хоржамаш делгеи вIаштIехьдоаккх;

11) участкови хоржамий комиссей решенештеи гIулакхаштеи язъяь заявленеши жалобаши къестаю, царех йола решенеш тIаийю;

12) укх Законага хьежжа кхыйола полномочеш кхоачашъю.

Статья 25. Участкови хоржамий комиссеш вIашагIйохкар

Участкови хоржамий комиссеш вIашагIйохк хоржамаш хилалехьа 45 денал тIехьа ца йоалийташ составе 5—19 член а волаш. Эшаш моттиг нийслой йоагI-гIаш йолча халкъа депутатий Советий е цар президиумий решенегIа участкови хоржамий комиссей состав хувца йиш я.

Участкови хоржамий комиссей составе викалаш оттабу предприятей, учрежденей, организацей къахьегама коллективаша е цар советаша, общественни организацей районни, городской, городашкарча районий органаша, цар юххьанцарча организацеша, бахача наьха общественни самодеятельноста органаша, юкъерча специальнии лакхехьарчен дешара заведеней коллективаша, нах бахача моттигерча харжархойи эскара доакъошкарча военни гIулакхаш тIарча наьхен собранеша.

Болх беш бола нах 150 сагал дукхагIа болча предприятей, учрежденей, организацей къахьегама коллективашка участкови хоржамий комиссей составе викалаш оттабе йиш я предприятей, учрежденей, организацей цехий, отделий, участкай, бригадай, кхыча подравделеней коллективай собранешка, нагахьа санна цу подразделенешка 30 сагал кIезигагIа боацаш нах бале. Из деш массехк коллективо цхьана собранеш е а йиш я.

Участкови хоржамий комиссеш вIашагIйохк окружной (районашта екъанза йолча автономни округай), районни, городской (района кара йола городаш йоацаш), городашкарча районий Советаша е цар президиумаша гуччахьа е къайлагIа голосовани а еш.

Участкови хоржамий комиссей полномочей ха чакхйоалл укх Закона 23-ча статьяс оттаьча окружной хоржамий комиссей полномочей ха чакхъяларца цхьана.

Статья 26. Участкови хоржамий комиссей полномочеш

Участкови хоржамий комиссеша:

1) участке гIолла харжархой списокаш оттаю;

2) харжархой список харжархошта йовзийт, дIа а ийю хьежа а хьеж списка тIа харцахьа яздаьча хIамаех йолча заявленешка, къестаду цунна доаггIаш дола хувцамаш дара хьакъехьара дешаш;

3) бахача нахага хоам бу участкови хоржамий комисси йолча моттиген цо болх беча ханен хьакъехьа, хIаьта иштта, хоржамаш деча дени голосовани еча моттиген хьакъехьа а;

4) голосовани яра йола помещени хоржамий яьшкаши кийчъелга Iалашду;

5) хоржамаш долча дийнахьа хоржамий участке голосовани елга вIаштIехьдоаккх;

6) хоржамий участке чутайса кхажамаш лоархI;

7) хоржамашта кийчо ярей голосовани вIаштIехьъяьнкхарен дешашта енна заявленеши жалобаши къеста а ю царех решенеш тIа а ийю;

8) укх Законага хьежжа кхыйола полномочеш кхоачашъю.

Статья 27. Хоржамий комиссей составе викалаш оттабара порядоки цар составе хувцамаш дари

Комиссей составе викалаш оттабеш йола къахьегама коллективаши общественни организацеши лаьрххIача юкъерчен лакхерчен дешара заведеней коллективаши белгалъяра халкъа депутатий йоагI-йоагIача Советий е цар президиумий йиш я эшаш яле хоржамий округа, хоржамий участка доазонашка моттигерча Совета территоре тIарча къахьегама коллективайи общественни организацейи, лаьрххIача юкъерчен лакхерчен дешара заведеней коллективай уполномоченней совещани е.

Хоржамий комиссей состав кепатох массанена а йовзаргйолаш.

Хоржамий комиссе председатель, заместитель, секретарь е член комиссерча дехарех мукъавалийта йиш я из вIашагIъеллача Совето е цун президиумо цун ший за-

(ДIахододар 3-ча оагIо тIа).

Российски Советски Федеративни Социалистически Республика Закон

РСФСР ХАЛКЪА ДЕПУТАТИЙ МОТТИГАШКАРЧА СОВЕТИЙ ХАЛКЪА ДЕПУТАТАШ ХАРЖАРАХ

(ДIахододар. Долалур 2-ча оагIо тIа).

явленегIа е из комиссе составе оттаваьча къахьегама коллектива, общественни организаце, лаьрхIача юкъерчеи лакхерчеи дешара заведеней коллектива органа, нах бахача моттигерча харжархойи эскара доакъошка военни гIулакхаш тIарча наьхеи собраней представленегIа а укх Закона 35-ча статья тIа оттаьча порядкагIа а. Хоржамий комиссе составе керда член оттавелген чIоагIвелген ду укх ЗаконагIа оттальча порядкагIа.

Статья 28. Хоржамий комиссей болх вIаштIехьбаккхар

Хоржамий комиссе председатель, председатела заместитель, секретарь хорж йоаггIаш йолча комиссе эггара хьалхарча заседане.

Хоржамий комисси вIашагIйолларах йола решении цун кулгалхой харжарах бола хоржамий комиссе соцами харжархошта дIабовзийт.

Хоржамий комиссе заседани правомочни я, нагахьа санна цига дакъа лоацаш комиссе состава кхаь даькъал кIезигагIа боацараш бале. Комиссе решени тIаэц гуччахьа е къайлагIа голосовани а еш комиссе юкъарча составах дукхагIбараш раьза бале. Комиссе решенена раьза боаца членаш шоашта хетар къаьстта дIаала бокъо йолаш ба, хIаьта из дIаяз а даь хоржамий комиссе протоколах дIатох.

Шоай полномочей доавзонашка хьежжа хоржамий комиссеша тIаийца решенеш ерригача паччахьалкхени общественнии органаша, предприятеша, учрежденеша, организацеша кхоачашъе езаш я.

Хоржамий комиссе решенештеи гIулакхаштеи латткъа йиш я лакхехьа латтача хоржамий комиссе, хIаьта укх Законага хьежжа моттиг ниисъелча, иштта суде а.

Хоржамий комиссе член, цу даькъе председатель, председатела заместитель, секретарь а волаш, хоржамашта кийчо ечеи уж чакхдоахачеи хана производственнии служебнии декхарех комиссе решенегIа мукъавалийта йиш я хоржамаш дара хьожаяьча средствай чотагIа юкъера лаьрхIача доагIаш дола алапи а луш. Хоржамашта хьалхарча кампане цхьайолча этапашка йоагI - йоагIача районни, городской, городерча районни комиссена бакъахьа хете мукъавалийта йиш я хоржамий комиссе цхьаькха цхьа член.

Статья 29. Шоай полномочеш кхоачашъеча хоржамий комиссешта гIо дар

Паччахьалкхени общественнии органаш, предприятеш, учрежденеш, организацеш, гIулакхаш тIара нах декхарийла ба хоржамий комиссешта цар шоай полномочеш кхоачашъеча гIо де, балха эшаш йола сведенеши материалаши царна дIатела.

Хоржамий комиссе бокъо я хоржамашта кийчо ярцеи уж чакхдахарцеи дувзаденна дешаш паччахьалкхени общественнии органашка, предприятешка, учрежденешка, организацешка, гIулакхаш тIарча наха хьалхашка увттаде, хIаьта кхаь денал тIехьа ца доалийташ цу дешага хьажеи хоржамий комиссена жоп далеи уж декхарийла а ба.

V. ХАРЖАРХОЙ СПИСКАШ

Статья 30. Харжархой списоки из оттаяра порядоки

Харжархой список хIара хоржамий участке гIолла хоржамий комиссе отта а ю председателеи секретареи кIал кулгаш а язду. Список оттаеш беча балха юкъе дакъалаца общественноста виналаш чуоза йиш я хоржамий комиссе.

Халкъа депутатий городской, городашкарча районий Советий исполнительни комитеташа Iалашду харжархой учет лелаелга, участкови хоржамий комиссешта дIател харжархой спискаш оттаяра эшаш йола, йоагI-йоагIача территоре тIа бахача харжархоех йола сведенеш.

Эскара доакъощкарча харжархой - военни гIулакхаш тIарчар - харжархой а, хIаьта иштта военни гIулакхаш тIа болчар дезалий члений а кхыча харжархой а список, нагахьа санна эскара доакъош латтача районашка уж бахе, оттаю эскара доакъой командираша хьаеннача даннешка хьежжа. Эскара доакъошка боацаш бахаш бола военни гIулакхаш тIара нах бахача моттигерча харжархой спискана юкъе бохийт юкъарча основанеех.

Хоржамаш деча дийнахьа хи тIа лелача кемаш тIа, полярни станцешка вIашагIъехкача хоржамий участкашка гIолла харжархой спискаш оттаю кемай капитанащеи полярни станцей кулгалхошеи хьачуеннача даннешка хьежжа.

Харжархой тайпан цIераш харжархой списка тIа дIаязъю голосовани вIаштIехьяккхара аьттув болаш йолча порядкагIа.

Статья 31. Харжархой спискана гражданаш юкъебахийтара порядок

Харжархой спискана юкъебохийт хоржамаш хула ди хьатIанхоачаш е цу дийнахьа 18 шу даьнна список оттаеча хана массаза е ханна цу хоржамий участка территоре тIа бахаш бола а голосованена юкъе дакъалаца бокъо йола а РСФСР берriга гражданаш.

Харжархо дIаязве йиш яц кхыча хоржамий участкерча харжархой списка тIа.

Статья 32. Харжархой спискаш гражданашта дIайовзийтари харжархой списка тIа харцахьа долча хIамана латкъа бокъо хилари

Харжархой спискаш массанена йовзаргйолаш хоржамаш хилалехьа пхийтта ди хьалха Iойохк.

Харжархошта список йовзийтеи из ниисa оттаьйий хьажийтеи гражданашта таро Iалашъю участкови хоржамий комиссе помещене.

ХIара гражданина бокъо я спискана юкъе ца вахьарах, харцахьа юкъевахьарах е спискана юкъера дIаваккхарах, хIаьта иштта харжархочох йола даннеш харцахьа дIаязъярах латкъа. Списка тIарча харцахьарча хIамаех йола заявлени къоастаю, шин денал дукхагIа йоацача хана, хIаьта хоржамаш ду ха хьатIакхоачача хана е хоржамаш деча дийнахьа цу сахьате заявлени къоастае, спискана доагIаш дола тоадараш юкъедахьа е цун заявлени дIатIа ца эцара хьакъехьа яьча мотивированни решене копи заявителa дIаяла декхарийла йолча участкови хоржамий комиссе. Цу решенеца латкъа йиш я районни (городской) халкъа суде хоржамаш хилалехьа пхе денал кIезигагIа йоацача хана, хIаьта кхо ди далалехьа жалоба къоастае суд декхарийла а я. Районни (городской) халкъа суда решени хоадам беш я. Суда решенега хьежжа харжархой списка тIа тоадар цу сахьате ду участкови хоржамий комиссе.

Статья 33. Кхы тIа оттаяь харжархой список.

Массанена дIайовзийтара харжархой список дIагойтачул тIехьагIа кердача моттиге баха баьхка е тайп-тайпарча бахьанех харжархой керттерча спискана юкъе ца хьош биса харжархой хоржамаш хулача дийнахьа цар декхарегIа а паспорт е кхыдола цун цIерагIа документ дIахьекхача а юкъе хьу массехана бахача е ханна бахача моттигерча хоржамий участке кхы тIа оттаьча харжархой спискана.

Харжархой кхы тIа список оттаю участкови хоржамий комиссе, цунна кIала кулг язду цун председателеи секретареи.

VI. МОТТИГАШКАРЧА СОВЕТИЙ ХАЛКЪА ДЕПУТАТАЛЛА КАНДИДАТАШ ОТТАБАРИ ДIАЯЗБАРИ

Статья 34. Моттигашкарча Советий халкъа депутаталла кандидаташ оттабара порядок

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаталла кандидаташ оттабе болабу хоржамаш хилалехьа кхо бутт хьалха, оттабаь боал ши бутт хьалха.

ЙоагI-йоагIача моттигерча Совета халкъа депутаталла кандидаташ оттабелга вIаштIехьбаккх районни, городской (городаш Москваи Ленинградаи йоацаш) городашкарча районий, поселкови, юртий хоржамий комиссеша, хIаьта иштта краевой, областной, Московскии Ленинградскии городской, автономии областий, автономии округий Советашка халкъа депутаташ харжара йолча окружной хоржамий комиссеша а.

Халкъа депутаталла кандидаташ оттабу йоагI-йоагIача Совета территоре тIарча предприятей, учрежденей, организацей къахьегама коллективай, юкъерча специальнии лакхерчеи дешара заведеней коллективай собранешка (конференцешка).

150 сагал дукхагIа нах болча предприятей, учрежденей, организацей къахьегама коллективашка кандидаташ оттабе йиш я предприятей, учрежденей, организацей цехий, отделий, участкай, бригадай, кхыча подразделеней коллективай собранешка нагахьа санна цу подразделенешка болх беш 30 сагал кIезигагIа нах беце. Из деш массехк коллективо цхьана собрани е йиш а я.

Общественни организацешкара халкъа депутаталла кандидаташ оттабелга чакхдоакх цу организацей краевой, областной, автономии областий, окружной (автономии округай), районни, городской, городашкарча районий хоржаш йолча органий пленумашка.

Халкъа депутаталла кандидаташ оттабара нах бахача моттигерча харжархой собрани гулъю окружной хоржамий комиссеша е районни, городской, городашкарча районий, поселкови, юртий хоржамий комиссеша йоагI-йоагIача Советашца е цар президиумашца дагa а бувлаш шоай инициативагIа санна бахача наьха общественни самодеятельноста органий инициативагIа а. Цу хоржамий округерча 30-нел кIезигагIа боацача харжархоша хьал а лоацаш.

Нах бахача моттигерча харжархой собрани яра хьакъехьара предложени къоастае йоагIа хоржамий комиссе кхо ди далалехьа. Нагахьа санна из предложени хьатIаэце собрани ергйола ди, ха, моттиг белгалйоакх, цу хьакъехьа кхо ди далалехьа округерча харжархошка хоам а бу. Нах бахача моттигерча харжархой собрани яра хьакъехьара предложени хьатIа ца эцаш ют, нагахьа санна бахача наьха самодеятельноста орган цу хоржама округа территоре тIа еце, хIаьта иштта цу органа инициатива цу деша хьакъехьарча цун заседане протоколаца чIоагIъяь еце а. Нагахьа санна нах бахача моттигерча харжархой собрани яра хьакъехьара предложени хьатIа ца эцаш юрта бахача наьха общественни самодеятельноста органа дIалу мотивированни решене копи. Цу решенена латкъа йиш я кхо ди далалехьа йолча хана йоагI-йоагIача лакхехьа латтача хоржамий комиссе, е комисси вIашагIъеллача Совете е цун президиуме, хIаьта ши ди далалехьа жалоба къоастае уж декхарийла а я. Хоржамий комиссе, Совета е цун президиума решени хоадам беш я. Собрани правомочни я хоржамий округа территоре тIа бахача харжархоех 150-нел кIезигагIа боацараш тIабале; юртий Советий депутаталла кандидаташ оттабеш, собране тIа бола харжархой дукхал-кIезигал хоададаь дац.

Халкъа депутаталла кандидаташ оттабара йола военни гIулакхаш тIарча наьха собрани гулъю эскара доакъой командоване. Даькъа военни гIулакхаш тIарча наьха юкъара собрани е вIаштIехьдеце подразделенешка ю собранеш.

Собрани хьаеллалехьа собране дакъа лоацараш дIаязбара итогашка хьежжа къоастаду из правомочни хилар е ца хилар. Из дIаяхьара президиум е председатели секретари хорж.

Собранешка, конференцешка, общественни организацей хоржаш йолча органий пленумашка хоадамбаь боарам боацаш кандидатураш оттабара, шерра а паргIатта а уж бувцара эша хьалаш хьаду. Собране (конференце), пленуме дакъа лоацаш вола хIаравар бокъо йолаш ва депутаталла кандидатех йола предложени оттае, уж бувцача дакъа лаца, оттаяь кандидатураш хьаллаца е царна отвод яла, йиш я депутаталла кандидата хьисапе ювцаргйолаш шийн кандидатура оттае.

Халкъа депутаталла кандидат оттаварах йола решени собране тIаэц гуччахьа е къайлагIа голосовани еш. Собране (конференце), общественни организаце хоржаш йолча органа пленумо оттаю голосоване порядоки кхыдола процедурни дешаши.

Депутаталла кандидат оттаваьва лоархI, нагахьа санна собране (конференце), общественни организаце хоржаш йолча органа пленуме дакъалоацарех ахаиел тIехбараш цунна тIехьа бале.

Депутаталла кандидат оттавара хьакъехьа протокол оттаду. ТIаийцача решенех депутаталла кандидатага хоам бу шин денал тIехьа ца боалийташ.

Моттигашкарча Советий халкъа депутаталла кандидаталла оттабу болх беш е йоагI-йоагIача Совета территоре тIа бахаш бола гражданаш. РСФСР граждании хила йиш яц халкъа депутатий шин Советал дукхагIча Советашка цхьан ханна халкъа депутат.

Депутаталла кандидаташ оттабелга вIаштIехьдоаккхаш йолча хоржамий комиссеша бахача нахага хоам бу йоагI-йоагIача моттигашкарча Советашка халкъа депутаталла кандидаташ оттабарах.

Статья 35. Моттигашкарча Советий халкъа депутаталла кандидаташта регистраци яр

Халкъа депутатий краевой, областной, Московскии Ленинградскии городской, автономии областий, автономии округий Советий халкъа депутаталла кандидаташта регистраци ю йоагI-йоагIача Советий депутаташ харжара йолча окружной хоржамий комиссеша.

Районни, городской, городашкарча районни, поселкови, юртий Советий халкъа депутаталла кандидаташта регистраци ю йоагI-йоагIача районни, городской, городашкарча районни, поселкови, юртий хоржамий комиссеша.

Моттигашкарча Советий халкъа депутаталла кандидаташта регистраци ю депутаталла кандидаташ оттабаьча къахьегама коллективай, общественни организацей органий, юкъерча лаьрххIачеи лакхерчеи дешара заведеней коллективай, нах бахача моттигерча харжархойи эскара доакъошкарча военни гIулакхаш тIарча наьхеи собраней представленегIа.

Халкъа депутаталла кандидаташта регистраци е йолаю хоржамаш хилалехьа ши бутт хьалха, чакхйоакх шовзткъа ди хьалха.

Депутаталла кандидаташта регистраци яра хьакъехьара решени тIаэц ер документаш долаш дале: хоржамий округе гIолла депутаталла кандидаташ оттабарах дола протоколаш, цу округе гIолла шоаш харжийта раьза хиларах йола халкъа депутаталла кандидаташ барий заявленеш.

Укх Закона 12-ча статья тIа белгалбаьча наха, хIаьта иштта шин Совете депутаташ болча наха депутаталла шоаш кандидаташ оттабеча хана шоай заявленеш тIа белгалдоакх, нагахьа санна шоаш депутаталла хорже шоашкара гIулакх мукъадалийта лаьрхIа, е цхьан Советера шоай депутатски полномочеш ханал хьалха совцае лаьрхIа хилар е шоай кандидатураш юхайоахаш хоам бу.

Депутаталла кандидаташта регистраци ярах йоаггIаш йолча хоржамий комиссе протокол оттаду. Окружной хоржамий комиссе регистраци ярах дола протокол цу округе гIолла шоаш харжийта раьза хиларах депутаталла кандидаташа еннача заявленешца цхьана лакхехьа латтача хоржамий комиссе дIачулу.

Укх Законо дIадехарашка хьежжа депутаталла оттабаь беррига кандидаташ регистраци яь хила беза. Депутаталла кандидата регистраци ца яра латкъа йиш я кхо ди даллалца йолча хана лакхехьа латтача хоржамий комиссе, Совете е цун президиуме.

Халкъа депутаталла кандидата ше харжийта йиш я цхьан ханна цу Совете алхха цхьан хоржамий округе гIолла.

Моттигерча Совета цхьан хоржамий округе регистраци яь вола депутаталла кандидат регистраци е оттаве йиш яц цу моттигерча Совета кхыча хоржамий округе, цу даькъе юххьанца шийна регистраци яь хиннача хоржамий округера шийн кандидатура цо юхаяьккха яле а.

Депутаталла кандидат хила йиш яц йоагI - йоагIача краевой, областной, автономни областа, окружной (автономни округа), районни, городской, городерча районни, поселкови, юртий хоржамий комиссе, хIаьта иштта ше депутаталла кандидат оттаваьча хоржамий округа окружной е участкови комиссе составе. Халкъа депутаталла кандидат оттаваь а царех цхьан комиссе составе латташ а вола саг комиссерча шийн декхарех мукъаваьннар лоархI депутаталла кандидат волаш из дIаязваьча хана денз.

Хоржамий комиссе депутаталла кандидат дIаязваьчул тIехьагIа динъ денал тIехьа ца боаккхаш кепайоазон тIа арабоахк регистраци ярах бола хоам депутаталла хIара кандидата тайпан цIи, шийн цIи, дaь цIи, ваь шу, цун должность (заняти), партийность, болх беши вахаши йола моттиг белгал а йоаккхаш.

Моттигерча Совета халкъа депутаталла регистраци яьча хIара кандидата удостоверени дIалу.

Статья 36. Моттигерча Совета халкъа депутаталла кандидат оттаварах йола решени дIаяккхар. Халкъа депутаталла кандидата шийн кандидатура юхаяккхар

Халкъа депутатий моттигерча Совета халкъа депутаталла кандидат оттаваьча къахьегама коллектива, общественни организаце юкъерча специальнии лакхерчеи дешара заведене коллектива нах бахача моттигерча харжархойи эскара доакъошкарча военнослужащейи собране бокъо я хоржамаш хилалехьа моллагIча хана депутаталла кандидат оттаварах йола шийн решени дIаяккха. Цу деша хьакъехьара решени тIаэц депутаталла кандидаташ оттабара белгалъяьча порядкагIа, хIаьта йоаггIаш йолча хоржамий комиссе дIачу а лу;

Депутаталла кандидата йиш я хоржамаш хилалехьа моллагIча хана шийн кандидатура юхаяккха депутаталла кандидат волаш шийна регистраци яьча хоржамий комиссе цу хьакъехьа заявлени а язъяь.

Депутаталла кандидат оттаварах йола решени дIаяккхарах е кандидата шийн кандидатура юхаяккхарах хоржамий округе бахача нахага хоам бу депутаталла кандидата регистраци яьча хоржамий комиссе.

Статья 37. ДIабаьннарашта метта моттигерча Совета халкъа депутаталла кандидаташ оттабара порядок

Депутаталла кандидаташта регистраци яра ха чакхъяьнначул тIехьагIа халкъа депутатий моттигерча Совета халкъа депутаталла бола кандидаташ дIабаьлча, нагахьа санна цхьа мандат йолча хоржамий округе кхы кандидаташ ца бусаш, хIаьта дукхамандатни хоржамий округе депутатски мандател кIезигагIа кандидаташ юхебисача йоаггIаш йола хоржамий комисси кхайк къахьегама коллективашка, общественни организацешка, юкъерча лаьрххIачеи лакхерчеи дешара заведеней коллективашка, нах бахача моттигерча, харжархойи эскара доакъошкарча военни гIулакхаш тIарча наьхеи собранешка депутаталла керда кандидаташ оттабар дехаш.

Хоржамаш хилалехьа беттал кIезигагIа йолча хана депутаталла кандидаташ дIабовле йоаггIаш йолча хоржамий округе гIолла халкъа депутат хоржаш хоржамаш ду юкъара хоржамаш чакхдаьнначул тIехьагIа шин беттa йолча хана.

ДIабаьннарашта метта депутаталла кандидаташ отабу укх Законо оттаьча порядкагIа.

Статья 38. Хоржамий бюллетень

Алфавитни порядкагIа хоржамий бюллетена тIа дIаязбу халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаталла регистраци яь мел бола кандидаташ депутаталла хIара кандидата тайпан цIи, шийн цIи, даь цIи, должность (заняти), болх беш вола а ваха а моттиг белгал а йоаккхаш.

Хоржамий округе гIолларча хоржамий бюллетена текст чIоагIъю йоаггIаш йолча хоржамий комиссе. Хоржамий бюллетенаш кепатох хоржамий округе бахача наха бувцача меттала.

VII. МОТТИГАШКАРЧА СОВЕТИЙ ХАЛКЪА ДЕПУТАТАЛЛА КАНДИДАТИЙ БАЛХА ГАРАНТЕШ

Статья 39, Хоржамашта хьалхарча кампане дакъа лацара моттигашкарча Советий халкъа депутаталла кандидатий йола бокъо

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаталла кандидаташа шоаш оттабаьча хана денз цхьатаррарча кIийленаш тIа дакъа лоац хоржамашта хьалхарча кампане.

Депутаталла кандидатий бокъо я хоржамашта хьалхарча а кхыча а собранешка, совещанешка, кепайоазон тIа, телевиденеи радиои гIолла выступленеш е.

Паччахьалкхени общественнии органаш, предприятей, учрежденейи организацейи кулгалхой, бахача наьха общественнии самодеятельни органаш декхарийла я халкъа депутаталла кандидата харжархошцара вIашагIкхетараш вIаштIехьдоахача, хоржамашта хьалхара собранеш еча, эшаш йола справочнии информационнии материалаш кийчъеча гIо де.

Статья 40. Моттигерча Совета халкъа депутаталла кандидата хоржамашта хьалхара программа

Халкъа депутатий моттигерча Совета халкъа депутаталла кандидата йиш я ше дIахо бергболча балха программа дIайовзийташ выступлени е. Депутаталла кандидат волчун программана юкъе хила йиш яц СССР а РСФСР а паччахьалкхени общественнии строя конституционни дардаш низагIа хувцара тIаерзаяь йола положенеш, тIема пропаганда, расови, къамашта юкъера, дина зуламаш, сага бокъонаши паргIатонаши телхаяра, хьалхьедеш дола тIахьехамаш.

Статья 41. Моттигерча Совета халкъа депутаталла кандидата доверении нах.

Халкъа депутатий моттигерча Совета халкъа депутаталла кандидата кхьннега кхаччалца хила йиш я хоржамий кампани чакхйоаккхача цунна гIо деш, из депутаталла харжара тIехьа агитаци еш, паччахьалкхени общественнии органашца, харжархошца цо дIа-юха леладеча гIулакхашка, хIаьта иштта хоржамий комиссешка а цун хьашташ дIадовзийташ бола доверенни нах.

Халкъа депутаталла кандидата шийна бакъахьа хеттача тайпара белгалбоах доверенни нах, царех йоаггIаш йолча хоржамий комиссе хоам а бу регистраци яйтара. Хоржамий комиссе доверенни наха регистраци яьчул тIехьагIа царна удостоверенеш дIа а лу. Депутаталла кандидат бехктокхаме ва доверенни болча наьха гIулакхашта, цун бокъо я хоржамаш хилалехьа моллагIча хана уж хувца.

Доверенни саг хила йиш яц округа цхьанна а хоржамий комиссе составе.

Краевой, областной, городской (республикана карарча городашка), автономни областий, автономни округай, районни Советий халкъа депутаталла кандидата доверенни бола нах царна регистраци яьчул тIехьагIа хоржамашта хьалхара собранеш еча юкъа халкъа депутаталла кандидата декхарагIа производственни е служебни декхараш кхоачашдарах мукъабовлийта йиш я хоржамаш дара хьожаяьча средствай чотагIа юкъера лаьрхIача цо болх беча моттиге доагIа алапи а долаш.

Статья 42. Хоржамашта хьалхара агитаци

Халкъа депутаталла кандидаташ оттабаьча къахьегама коллективашта, общественни организацешта, юкъерча лаьрххIачеи лакхерчеи дешара заведеней коллективашта, нах бахача моттигерча харжархошта, эскара доакъошкарча военни гIулакхаш тIарча наха духьале йоацаш бокъо лу шоай кандидаташта тIехьа агитаци е.

Къахьегама коллективашта, общественни организацешта, юкъерча лаьрххIачеи лакхерчеи дешара заведеней коллективашта, нах бахача моттигерча харжархошта, эскара доакъошкарча военни гIулакхаш тIарча наха хоржамий комиссеша дIалу собранеши митингаши яра кийчъяь помещенеш, хIаьта иштта хоржамашта хьалхара агитаци яра массови информаце средстваш а.

РСФСР гражданашта, къахьегама коллективашта, общественни организацешта, юкъерча лаьрххIачеи лакхерчеи дешара заведеней коллективашта гаранти а йолаш таро лу халкъа депутаталла кандидатий политически, гIулакхацара оагIонаш, цунах шийх доахка гIулакхаш паргIатта а массе оагIорахьара а дувца, хIаьта иштта собранешка, кепайоазон тIа, телевиденеи радиои гIолла кандидаташта тIехьа е духьала агитаци е бокъо а лу.

Депутаталла кандидаташ вIашагIбетталу шоай харжархошца собранешка санна харжархошта аьттув болча кхыча формагIа а.

Харжархой собранеш вIаштIехьйоах йоагI-йоагIача хоржамий комиссеша, Советашца е цар президиумашца цхьана.

Собрании вIашагIкхетари дара ханахи моттигахи хоам бу харжархошка шин денал тIехьа ца боалийташ.

Хоржамаш долча дийнахьа агитаци е йиш яц.

Статья 43. Моттигерча Совета халкъа депутаталла кандидат хоржамашта хьалхарча мероприятешка дакъа лацара производственни е служебни декхарех мукъавалийтар

Халкъа депутатий моттигерча Совета депутаталла кандидат регистраци яьчул тIехьагIа харжархошца вIашагIкхетараш дара, хоржамашта хьалхарча собранешка, митингашка, телевиденеи радиои гIолла выступленеш яра йолча юкъа производственни е служебни декхараш кхоачашдарах мукъавоалийт хоржамаш дара хьожаяьча средствай чотагIа юкъера лаьрхIача доагIа алапи а долаш.

Статья 44. Мах боацаш транспортаца лелара моттигерча Совета халкъа депутаталла кандидата йола бокъо

Халкъа депутатий моттигерча Совета халкъа депутаталла кандидата регистраци яьчул тIехьагIа бокъо я пассажирски транспорта деррига тайпашца (таксегара дIаиккхачунца) йоаггIаш йолча Совета территоре доазонаш тIа мах боацаш лела. Моттигерча Совета территоре доазонал арахьа вахаш волча халкъа депутаталла кандидата а цу тайпара бокъо я хоржамий округе дIаваха а ше вахача моттиге юха цIава а.

Статья 45. Моттигерча Совета халкъа депутаталла кандидат хIама ца дайташ лоравар

ЙоагI-йоагIача краевой, областной, автономни областа, окружной (автономни округа), районни, городской, городерча районни, поселкови, юрта хоржамий комисси раьза йоацаш халкъа депутатий моттигерча Совета халкъа депутаталла кандидат йиш яц уголовни бехктокхаме оза, лаьца чуволла е судага гIолла административни бехктокхаме оза.

VIII. ГОЛОСОВАНИ ЯРЕИ ХОРЖАМИЙ ИТОГАШ ЯРЕИ ПОРЯДОК

Статья 46. Кхаж тассара хан моттиги

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ хоржача голосовани ю хоржамаш хулача дийнахьа моттигерча ханах 7 сахьат даьлча денз 20 сахьат даллалца. Голосовани яра ханахи моттигахи участкови хоржамий комиссе хоам бу харжархошка хоржамаш хилалехьа итт денал тIехьа ца боалийташ.

Эшаш моттиг ниисло моттигашкара хьалаш теркал а деш краевой, областной, автономни областий, окружной (автономни округашка), районни, городской, городашкарча районий, поселкови, юртий хоржамий комиссеша лакхехьа латтача Советашца е цар президиумашца барта а йолаш хувца йиш я голосовани яра ха.

Хоржамаш деча дийнахьа хи тIа лелача кемаш тIа, эскара доакъошка, полярни станцешка, гаьнарча а тIакхача хала йолча а районашка вIашагIъехкача хоржамий участкашка участкови хоржамий комиссе голосовани чакхъяьннай аьнна моллагIча хана дIанхайкаде йиш я, нагахьа санна, спискана юкъе бихьача берригача харжархоша кхаж тесса бале.

Къаьстта ший тайпара моттигаш ниисъелча РСФСР Лакхехьарча Совета е цун Президиума пурамагIа депутаталла кандидаташ раьза а болаш гаьнарча тIакхача хала йолча районашка голосовани е йиш я ханал хьалха, цхьабакъда, юкъара хоржамаш хилалехьа ворхI денал хьалха ца йоаккхаш.

Статья 47. Голосовани елга вIаштIехьдаккхар

Голосовани ю лаьрххIа хьакъоастаьча помещенешка, цига кийчъяь хила еза къайлагIа кхаж тассара кхоачам хиллал дукха кабинаш е цIеноаш, белгалъяь хила еза хоржамий бюллетенаш дIатела моттигаш, оттаяь хила еза хоржамий яьшкаш. Хоржамий яьшка оттаю кхаж тоссаш вар хьалхагIа къайлагIа кхаж тассара йолча кабинашка е цIеношка гIолла чакхваргволаш.

Голосовани елга вIаштIехьдаккхара, харжархоша къайлагIа шоай лоIамагIа кхаж тоссилга Iалашдара, помещенеш кийчъяран цига йоаггIаш йола порядок лоаттаяран бехктокхаме я участкови хоржамий комисси.

Хоржамаш деча дийнахьа голосовани йолаялалехьа хоржамий яьшкашта проверка ю, пломба оттаю е комиссе членаш тIа а болаш участкови хоржамий комиссе председателa печать а тоIаеш дIакъовл.

ХIара харжархочо ше тосс кхаж; кхыча наха хьалхара кхаж тасса йиш яц. Хоржамий бюллетенаш дIател хоржамий участка харжархой спискага хьежжа участкови хоржамий комиссе харжархочо паспорт е кхыдола шийн удостоверени дIахьекхача. Хоржамий бюллетенаш дIадаларах харжархой спискаш тIа белгало ю.

Цхьабола харжархой могаш боацаш е кхыча бахьанех голосовани еча помещенешка хьабоахка ца луш моттигаш ниисъелча участкови хоржамий комиссе цхьаццаболча комиссе членашта тIадул уж харжархой болча моттиге кхаж тоссилга вIаштIехьдаккха.

Статья 48. Голосовани яр

Кхаж тоссачо хоржамий бюллетенаш тIа доаггIаш дола йоазонаш ду къайлагIа кхаж тассара йолча кабинашка е цIеношка. Бюллетенаш тIа йоазув деча хана тIахила йиш яц кхаж тоссаш вар мара.

Бюллетена тIа йоазув де шийн таро йоацаш волча харжархочун бокъо я къайлагIа кхаж тассара йолча кабина чу е цIагIа моллагIа шийна бакъахьа хета саг чувеха.

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий халкъа депутаташ хоржача хана харжархочо бюллетена тIара дIайоаю ше духьала кхаж тоссача кандидата тайпан цIи.

Йоазув тIаяздаь хоржамий бюллетенаш харжархочо чутовс хоржамий яьшкачу.

Статья 49. Хоржамий участке кхажамаш дагардар

Халкъа депутатий моттигашкарча Советий депутаташ хоржача хана хоржамий участке кхажамаш дагарду участкови хоржамий комиссе хIара хоржамий округе гIоллеи халкъа депутаталла хIара кандидатаи къаьст-къаьста.

Хоржамий яьшкаш участкови хоржамий комиссе хьайоаст голосовани чакхъяьннай аьнна комиссе председатела хоам баьчул тIехьагIа. Голосовани чакхъялалехьа хоржамий яьшкаш хьаяста бокъо лац. Хоржамий яьшкаш хьаясталехьа пайда ца эцаш юхе диса деррига бюллетенаш участкови хоржамий комиссе лаьрхIа а лаьрхIе дIадоаду.

Участкови хоржамий комиссена хов юкъарча спискагIа участке мел харжархой ба, хIаьта иштта бюллетенаш дIайийца харжархой мелб а. Хоржамий яьшкашка хиннача бюллетенашка хьежача хIара хоржамий округе гIолла (цу хоржамий участка доазонашка) комиссеча хов голосованена юкъе дакъа лаьца беррига хажархой мел дукха ба, депутаталла хIара кандидата тIехьа кхаж тессараш мелб а духьала кхаж тессараш мелб а; бакъахьа доацаш лаьрхIа бюллетенаш мел дукха да. Харжархоша кхы тIа бюллетенаш тIа IотIаязбаьча гражданашта енна голосаш лархIац.

Кхажамаш дагардарах хьахиннараш участкови хоржамий комиссе дийца а дийце хIара хоржамий округе гIолла къаьст-къаьста увттадеча протокола тIа дIаязду. Протокола кIал кулгаш язду комиссе председатела, председатела заместитела, секретара, членаша тIаккха йоагI-йоагIача хоржамий комиссе сихха дIадохьийт краевой, областной, автономни областа, окружной (автономни округа), районни городской, городерча районни, поселкови, юрта хоржамий комиссе оттаьча порядкагIа.

Статья 50. Бакъахьа доаца хоржамий бюллетенаш

Оттаянза йолча образецагIа дола хоржамий бюллетенаш, хIаьта иштта цхьа мандат йолча хоржамий округе гIолла цо кхаж тоссача хана цхьаннел дукхагIа кандидаташ бита дола бюллетенаш харцахьа лоархI.

Хоржамий бюллетень бакъахьа хилара шеко йолаш моттиг ниисъелча дош къоастаду участкови хоржамий комиссе голосовани а еш.

Статья 51. Хоржамий округе гIолла хоржамех хьахиннар къоастадар

Укх Законага хьежжа хоржамех хьахиннар къоастаду:

1) халкъа депутатий краевой, областной, Московскии Ленинградскии городской, автономни областа, автономни округа Советий халкъа депутаташ харжара йолча хоржамий округашка гIолла — йоагI-йоагIача окружной хоржамий комиссеша участкови хоржамий комиссей протоколашка хьежжа;

2) халкъа депутатий районни, городской, поселкови, юртий Советий халкъа депутаташ харжара йолча хоржамий округашка гIолла — районни, городской, городашкарча районни, поселкови, юртий хоржамий комиссеша участкови хоржамий комиссей протоколашка хьежжа.

Участкови хоржамий комиссей протоколашкеи хоржамий участке тайса кхажамаш дагардаргеи хьежжа комиссеша белгалдоакх: округе гIолла беррига харжархой мелб; хоржамий бюллетенаш дIайийца харжархой мелб; кхаж тоссача дакъа лаьца харжархой мелб, депутаталла хIара кандидата тIехьа кхаж тессараш мелб а духьала кхаж тессараш мелб а; бакъахьа лаьрхIа доаца бюллетенаш мел дукха да.

Хержар лоархI депутаталла кандидат хоржамаш долча хана голосованена юкъе дакъа лаьцача харжархоех ахаиел дукхагIбараша тIехьа кхаж тесса бале. Цу хана дукхамандатни хоржамий округе гIолла, депутатски мандатий дукхалга хьежжа, халкъа депутат хила йиш я кхычарел дукхагIа харжархой голосаш яьхараш. Юхебиса ахаиел дукхагIа голосаш яьха бола кандидаташ халкъа депутатий резервана хержараш лоархI.

Хоржамий округе гIолла хоржамех хьахиннар къоастаду окружной е цун функцеш кхоачашъеча хоржамий комиссе заседане, из прокола тIа дIаязду. Протокола кIал кулгаш язду комиссе председатела, председатела заместитела, секретара, членаша, тIаккха из дIадохьийт оттальча порядкагIа йоаггIаш йолча краевой, областной, автономни областа, окружной (автономни округа) хоржамий комиссе.

Статья 52. Хоржамий округе гIолла хоржамаш харцахьа даь е даь доацаш лархIар

Окружной е цун функци кхоачашъеча хоржамий комиссе йиш я хоржамий округе гIолла хоржамаш харцахьа даь лархIа, нагахьа санна хоржамаш деча хана е кхажамаш дагардеча хана ер Закон толхадаь дале.

(Йистедоалар 4-ча оагIо тIа).